

Sütő Anna–Molnár Péter–Báldy Barbara–Böcskei Balázs

Az orbáni hibrid kapitalizmus

Kapitalizmussal kapcsolatos attitűdök a kékgalléros fiatalok körében

Bevezetés

Az IDEA Intézet fontos küldetése, hogy elemzéseivel elősegítse a magyar társadalom attitűdjeinek mélyebb megismerését, erről nyilvánosan hozzáférhető tudást építsen, és támogassa a témákhoz kapcsolódó szakértők munkáját.

Jelenlegi tanulmányunk a kékgalléros fiatalok megélésére, a gazdasági berendezkedéssel kapcsolatos véleményeire és várakozásaira fókuszál. Célunk egy olyan fontos szegmens gondolkodásának feltárása, amelynek részletes kutatására eddig nem volt precedens.

A többlépcsős kutatás során kvalitatív és kvantitatív társadalomkutatási módszerek kombinatív alkalmazásával arra kerestük a választ, hogy a 17-29 éves, ún. kékgalléros munkakörökben dolgozó fiatalok hogyan vélekednek a kapitalizmusról, a kapitalista országokról, illetve mi a véleményük ezzel kapcsolatban Magyarországról, a magyar állapotokról.

A vizsgálatok fő célja volt, hogy a vizsgálati témákat átfogóan, több oldalról is megközelítsük, és ezáltal árnyalt,

a többségi és kisebbségi álláspontokat egyaránt feltáró elemzést végezzünk. Jelen kutatás összegyűjti és rendszerezi a kapitalizmus fogalma körüli megközelítéseket, jellemzi és értelmezi azokat, illetve információkat szolgáltat a különféle gondolkodásformák, nézetek elterjedtségéről.

A vonatkozó közvélemény-kutatások 2025. áprilisa-májusa során zajlottak, a megalapozó mélyinterjúk szakaszban összesen 8, másfél órás mélyinterjú beszélgetés készült kékgalléros fiatalokkal. A megalapozó kvalitatív kutatási fázist egy 800 fős online kérdőíves vizsgálat követte, amely nem, kor, régió és településtípus tekintetében reprezentálja a 17-29 éves fiatalokat.

A kutatás során kékgalléros munkavállalóként értelmeztük a fizikai munkaköröket betöltőket, a szak-, betanított- és segédmunkásokat, fizikai munkaszolgáltatásokat egyéni vállalkozói keretek között végzőket és mindazokat a dolgozókat, akik főként kétkézi munkát végeztek, és munkakörük betöltéséhez nincs szükség középfokú, vagy magasabb szakképzettségre, illetve nem is rendelkeznek ilyen végzettségi fokozatokkal.

Vezetői összefoglaló

A megkérdezett 17–29 éves ún. kékgalléros fiatalok számára maga a kapitalizmus kifejezés gyakran nem világos, ez azonban nem azt jelenti, hogy nem rendelkeznek ismeretekkel, tapasztalatokkal ahhoz, hogy a kapitalizmus működéséről gondolkodjanak, mert magabiztosan tudnak véleményt formálni az olyan jelenségekről, mint a szabad verseny, a fogyasztói társadalom, az állam és piac viszonya, a beruházások, a tulajdonosok és a profitérdek.

A kapitalista berendezkedést gyakran nem gazdasági, inkább politikai és társadalmi rendszerként, hatalomgyakorlási módszerként értelmezik, leginkább egy kizsákmányoláson alapuló autokrata rendszernek gondolják, amelyet természetesnek, magától értetődőnek vesznek a modern, fejlett országokban. Mivel a többség érzékelése alapján a kapitalizmus alapvetően a kizsákmányoláson és az egyenlőtlenségeken alapul, nem tartják igazságos rendszernek, azonban nem gondolják azt, hogy kapitalista rendszernek feladata lenne ennek megoldása. Egy jól működő kapitalista rendszer a vélemények szerint jobb életminőséget, nagyobb biztonságot és szabadságot garantál az állampolgároknak.

A rendszer igazságtalanságát az állami újraelosztás, a juttatások és a demokratikus keretek tudják ellensúlyozni, a többség úgy látja, hogy az állam feladata a társadalom védelme a gazdaságot amúgy megfelelően működtető profitérdekek káros hatásaitól. A többség szerint a fejlett és fejletlen kapitalista országok között az egyik legnagyobb különbség éppen a gazdasági hatalom kontrollálhatóságának mértékében van.

A munkától való elidegenedés, az emberi kapcsolatok gyengülése, a növekvő stressz, vagy a társadalmi morál gyengülése többek által érzékelt problémák a kapitalista társadalomban, összességében mégis az a vélemény, hogy egy jól működő kapitalista gazdasági rendszer pozitívan hat a társadalmi fejlődésre. Bár a túlfogyasztást a nyugati országokban is érzékelné a többség, az általános gondolkodás az, hogy a fogyasztás fontos, mivel a kapitalizmus motorja maga a fogyasztói társadalom, és a kékgalléros fiatalok magánéletében is leginkább a választás szabadságát és élvezeti forrást jelent.

A kékgalléros fiatalok többsége alapvetően nem utasítja el a kapitalista berendezkedést, amennyiben az elveknek és az elvárásoknak megfelelően működik. Azonban véleményük szerint Magyarországon ez nem valósul meg, hanem egy, a nyugati változattól eltérő sajátos kapitalista berendezkedést érzékelnek ahol az Orbán-rendszer politikai és gazdasági értelemben is rátelepszik a kapitalizmusra, és éppen ez okozza a gazdasági-társadalmi problémákat.

A fiatal kékgallérosok döntő többsége szerint Magyarország berendezkedésére demokrácia helyett önkényuralom és autokrácia jellemző, miközben a korrupció, az állami beavatkozások és a nem piaci alapon működő mechanizmusok kedvezőtlen feltételeket teremtenek. Sokan úgy érzékelik, hogy a kormány, az államhatalom és a lakosság szemben áll egy-

mással, érdekeik nem azonosak, és a magyar hatalmi elit arra törekszik, hogy folyamatos bizonytalanságban, egzisztenciális pánikban tartsa a társadalmat.

Szinte az összes fiatal kékgallérosra alapvető elégedetlenség volt jellemző, amikor az átlagemberek életkörülményeiről, a hazai állapotokról beszéltek. Ugyanakkor sokan nem feltétlenül, vagy nem kizárólag a jelenlegi kormány politikáját okolták ezért, sokkal inkább a történelmi, kulturális, geopolitikai adottságokat, hagyományokat láttak a háttérben. A kékgalléros fiatalok az átlagnál gyakrabban gondolják azt, hogy Magyarországon nem is történt valódi rendszerváltás 1989-90-ben, és jóval nagyobb arányban látják úgy, hogy az 1989-90-es rendszerváltás előtt jobb volt az élet, mint bármikor azóta.

A fejlettebb, „nyugati” kapitalizmus alapvetően különbözik a magyartól a megkérdezett kékgalléros fiatalok többsége szerint. Bár a kékgalléros fiatalok a fejlett, nyugati, kapitalista országokat a 17–29 évesek átlagánál valamivel kritikusabban szemlélik, ezzel együtt Magyarországot lényegében minden szempontból sokkal fejletlenebbnek látták. A kapitalizmus „nyugati” változatát a kékgalléros fiatalok döntő többsége összességében határozottan pozitívabban értékelte, igazságosabbnak tartotta a magyar rendszernél.

A kékgalléros fiatalok többsége úgy látta, a külföldi tőke érkezése akár jót is tehetne az országnak, de mivel szoros szövetségben áll a regnáló hatalommal, az emberek többsége alig érzékel pozitív hatásokat. A kékgallérosok még az átlagnál is inkább gondolják azt, hogy Magyarországon a legnagyobb problémát az okozza, hogy a nemzetet lényegében kirabolják a multinacionális vállalatok, a külföldi tőke érkezésével Magyarország csak instabilabb és kiszolgáltatottabb helyzetbe kerül.

Általános vélekedés a kékgallérosok körében, hogy Magyarországon sikeresnek és boldognak lenni is jóval nehezebb, mint a „nyugati”, fejlett kapitalista országokban. A siker a többség szerint ma Magyarországon mindenekelőtt jó és stabil élet-színvonalat jelent, már az is sikernek tekinthető, ha valaki megszabadulhat a mindennapi létfenntartás stresszétől.

Mivel sokak szerint nagyon nehéz alkalmazkodni a kiszámíthatatlan és gyors politikai döntésekhez, ezért általános a jövővel kapcsolatos bizonytalanság, és a kékgalléros fiatalok többsége úgy látja, hogy nincs vagy kevés a lehetősége annak, hogy a jövőben sikeres életet élhessen Magyarországon, éppen ezért is jelentős hányaduk gondolkodik a külföldre költözésen.

A kékgalléros fiataloknak jellemzően nincsen arról gyakorlati elképzeléseik, hogyan lehetne jobba tenni a magyar rendszert, a többség alapvetően bizalmatlan azzal kapcsolatban, hogy „alulról” elindulhat-e bármiféle változás. Habár alapvetően elégedetlenek a kormány teljesítményével, általában szkeptikusok a politikával, a politikusokkal kapcsolatban, általánosan elterjedt nézet szerint a politikusok döntő többsége valójában egyáltalán nem is foglalkozik az emberek és a tár-

sadalom érdekeivel. Jelentősebb változásokra e téren kevesen számítanak, de inkább beletörődés, egyfajta tanult tehetetlenség volt a jellemző ezzel kapcsolatban.

1. Kapitalizmuskép

Kapitalizmus: az ismerős ismeretlen

A kapitalizmus fogalma egyáltalán nem része a kékgalléros fiatalok aktív szókincsének, gondolkodásának. A többségnek nem sokat mond a kifejezés, önmaguktól nem is igazán használják, amikor társadalmi berendezkedésről, gazdasági működésről, vagy szocio-kulturális értékekről gondolkodnak.

A többségnek legfeljebb csak homályos elképzelései vannak a fogalomról, nem ritka, hogy teljesen félreértelmezik, egymással ellentétes jelentéstartalmakat tulajdonítanak neki. Ismereteik hiányosságaival a kékgalléros fiatalok általában tisztában is vannak. Vannak, akik a kapitalista berendezkedést az állami autokráciával, önkényuralommal azonosítják, olyan berendezkedésként értelmezik, ahol minden társadalmi, közéleti kérdéssel kapcsolatban egy személy, vagy egy nagyon szűk, gazdasági-politikai érdekcsoport hozhat csak döntéseket.

Akiknek pontosabb elképzelése van a kapitalizmus fogalmáról, az esetek többségében negatívumokat idéznek fel:

- A tőke egy elit kezében összpontosul, akiknek az elvárásai minden szabályt felülírnak, a társadalom jelentős része kiszolgáltatott az elitnek
- A munkáltatók, a tulajdonosok kizsákmányolják a társadalmat

→ A gazdasági elit az államon keresztül folyamatos, egzisztenciális fenyegetettségben tartja és kizsákmányolja az átlagembereket, így a többség gondolkodását teljesen lefoglalja, hogy a mindennapi, alapvető létszükségleteiről gondoskodjon

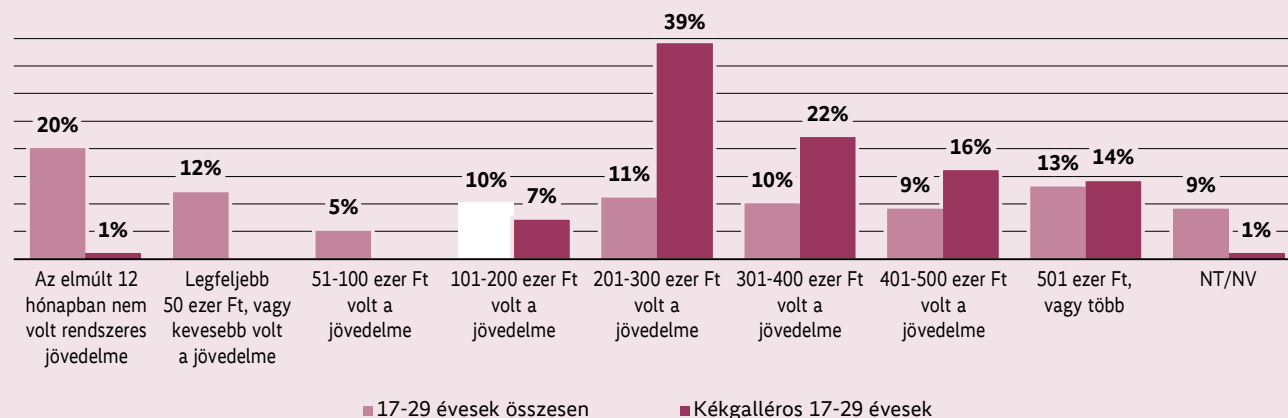
A kapitalizmussal kapcsolatban pozitív asszociációként az anyagi jólét, a jobb életszínvonal lehetősége merül fel rendszeresen, bár sokak számára ez inkább egyes kapitalista országcsoportok „történelmi adottságának”, „szerencsés múltjának” köszönhető, ritkábban merült fel, hogy gazdasági, vagy politikai berendezkedésük hatékony működtetésének lenne az eredménye.

A fogalom homályos ismerete ellenére a kékgalléros fiatalok tisztában vannak a kapitalizmus gyakorlati jelentésével, és a 17–29 évesek átlagánál több releváns tapasztalatuk, határozottabb állásfoglalásuk van róla. A piaci verseny, a szabad piac, a fogyasztás, a fogyasztói társadalom, a munka(alapú társadalom), bár általában nem a kapitalizmus fogalmához kapcsolódva, de tudatosan használva jelenik meg a gondolkodásukban, amikor a kapitalista országok gazdaságáról beszélnek.

Egyértelműnek tűnik, hogy a kékgalléros fiatalok határozottabb állásfoglalása a gyakorlati, mindennapi tapasztalataikkal magyarázható. Ők az átlagos 17–29 éves fiatalokhoz képest már sokkal inkább a munkaerőpiac aktív résztvevői, így jóval árnyaltabb ismeretekkel rendelkeznek a munkaadók és a munkavállalók viszonyáról, az érdekek képviselésének lehetőségeiről, a bérviszonyokról, a fizetések vásárlóerejéről stb. Miközben a kékgalléros válaszadók majdnem kétharmada átlagosan 200–400 ezer Ft. közötti saját jövedelemmel rendelkezik, addig a többi 17–29 éves válaszadónak ez mintegy csak ötödéről mondható el (1. ábra).

1. ábra

Megmondandó az alábbi kategóriák alapján, hogy egy átlagos hónapban az elmúlt 12 hónap során mennyi volt az a NETTÓ összeg, amit mindent figyelembe véve (munkából származó jövedelem, állami juttatások, saját egyéb jövedelem) kézhez kaptál? (N=500)

A fiatal, kékgalléros munkavállalók a kapitalista berendezkedést gyakran nem gazdasági, inkább politikai rendszerként, hatalomgyakorlási módszerként értelmezik, és egyaránt látják társadalmi szerveződésnek is.

A kapitalista jellegű gazdasági rendszer fő jellegzetessége a szabad versenyen, szabad piacon alapuló együttműködés a többség szerint. Az esetleges kockázatokat, káros társadalmi hatásokat is figyelembe véve, a verseny gazdaság-szervező, és ezen keresztül megnyilvánuló társadalomszervező erejét kifejezetten fontosnak tartják. Általános nézet szerint, ha a szabad verseny működési feltételei hiánytalannak, akkor az növeli a piaci hatékonyságot, alacsonyabb árakhoz és jobb minőséghez vezet, és összességében pozitívan hat a társadalmi fejlődésre. A versenyt pozitívan értékelő vélemények mellett megjelennek olyan negatív értékelések is, melyek szerint a szabad verseny, ha teljes mértékben az „akadémikus” elvárásoknak megfelelően szerveződik is, végül mindig a gazdasági és politikai hatalom erős koncentrációját eredményezi, és lényegében megszünteti az egyenlőséget az emberek között.

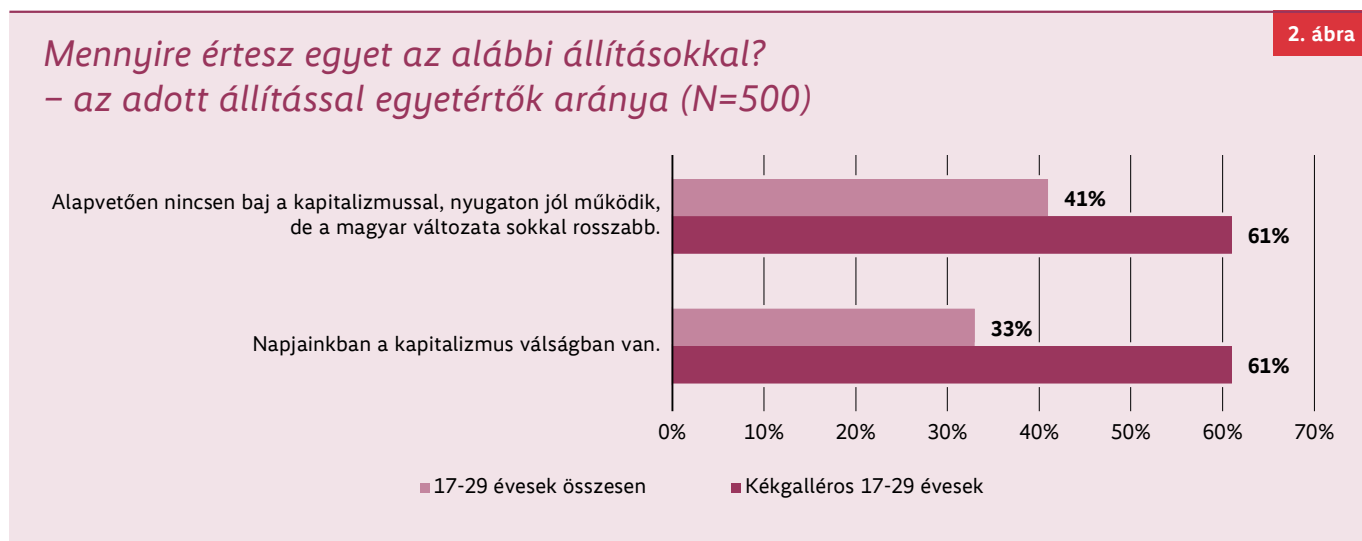
A kékgalléros fiatalok körében domináns nézet, hogy a kapitalista országok működésének alapja a pénzközpontú-

ság, hiszen már az alapvető létfenntartáshoz is viszonylag sok pénz kell. A rendszert a pénz állandó hiánya működteti: a társadalom többségnek soha nem áll rendelkezésére elegendő mennyiségben.

Ezért a kapitalista országokban minden a munkáról szól, azaz a megélhetéshez szükséges források biztosításáról. A fiatal, kékgalléros munkavállalók számára a munka leginkább eszköz, amivel szükséges mennyiségű pénzhez hozzá lehet jutni, ezáltal az emberek megvásárolhatják a számukra szükséges javakat és szolgáltatásokat.

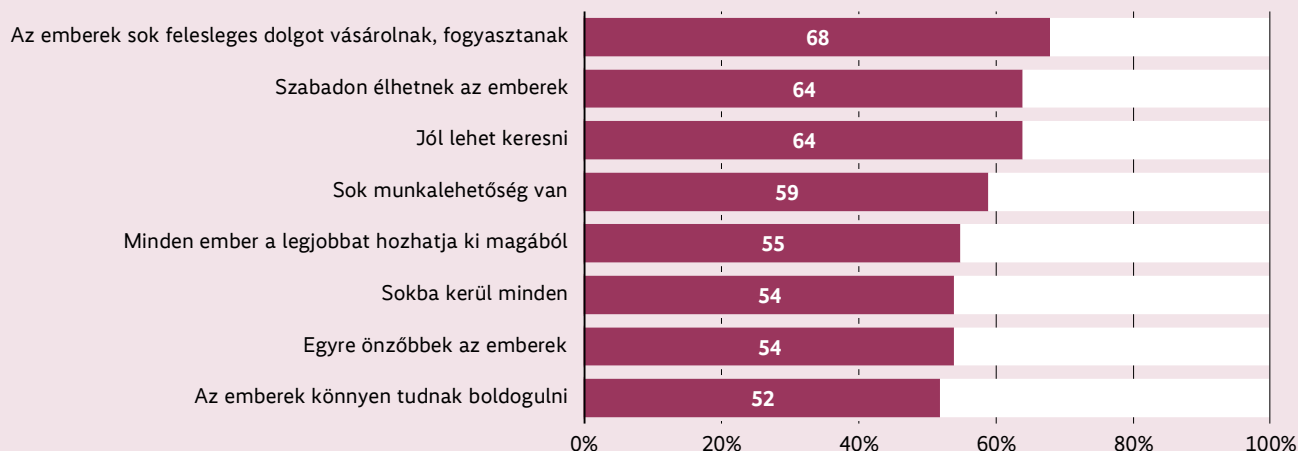
A kapitalizmus természetes rendje

A kékgalléros fiatalok nem utasítják el a kapitalizmust, közel kétharmaduk úgy gondolja, hogy alapvetően nincs baj a kapitalista berendezkedéssel, csak Magyarországon nem működik megfelelően. Bár érzékelik a modern kapitalista rendszerek problémáit is, sőt, kétharmaduk úgy gondolja, hogy a kapitalizmus napjainkban válságban van, ezeket a problémákat a többség elsősorban a magyar rendszer működésével kapcsolatban látja, a nyugati kapitalista országokra kevésbé tartja jellemzőnek (2. ábra).

Szerinted az alábbiak inkább jellemzőek vagy nem jellemzőek az olyan kapitalista országokra, mint pl. Németország, Hollandia, USA vagy Ausztria?

A kérdésre adott válaszok alapján létrehozott index, (N=500) Országok összehasonlítása a válaszok alapján számított INDEX átlagértékek alapján JELLEMVONÁS INDEX – 0: EGYÁLTALÁN NEM JELLEMZŐ; 100: KIFEJEZETTEN JELLEMZŐ

Általában elmondható, hogy a kékgalléros interjúalanyok nem kérdőjelezik meg a kapitalista típusú berendezkedés létjogosultságát, a folyamatok állami kontrollját ugyan elvárják, de a kapitalista gazdasági működését természetesnek tartják, és nem merültek fel alternatívaként más potenciális rendszerek. A szabad verseny, a piacgazdaság, a fogyasztás megítélése inkább pozitív a megkérdezett fiatalok szemében, és a fejlettebb nyugati kapitalista országok esetében leginkább az ezekből fakadó előnyöket érzékelik (3. ábra).

A fiatal kékgallérosok gondolkodásában a fogyasztói társadalom leginkább a kapitalizmus motorjaként, eszközeként funkcionáló rendszer, amely felülről van facilitálva. Természetesnek veszik, hogy a szabad versenyen alapuló gazdaságok működéséhez mindenképpen szükséges, hogy az emberek folyamatosan fogyasszanak és vásároljanak, mert ezzel hajtják a gazdaságot. Sokak megélése szerint az átlagemberek számára a szabad fogyasztás szinte az egyetlen szabad választási lehetőséget jelenti, ami megadatik a kapitalista rendszerben. Többségük számára a vásárlás, a fogyasztás felvillanyozó, beteljesítő, élvezetet jelentő tevékenység. Bár a túlfogyasztás jelenségét érzékelik, kevesen kapcsolják hozzá maguktól a környezetvédelem vagy a fenntarthatóság szempontjait, és elenyésző azok száma, akik komoly problémának látják, hogy akár a valódi szükségletektől függetlenül is, folyamatosan vásárolni, fogyasztani kell, maximum a saját anyagi keretek jobb kihasználása érdekében igyekeznek tudatosabban vásárolni.

A társadalom morális állapota sokak szerint romlik a kapitalista rendszerben: a többség önző, csak a saját és közvetlen, családi környezete problémáival foglalkozik. Ennek oka a sokak szerint a munkahelyi kiszolgáltatottságból és a létfenntartás problémáiból fakadó stressz, ami nagyon erős feszültséget okoz, és túlságosan leterheli az embereket. Ezek

mellett az emberi kapcsolatokra nem jut elég idő, elértéktelenednek, így a rendszer elmagányosodáshoz, elidegenedéshez is vezet. Azonban általános nézet, a nyugati országokban elérhető stabil egzisztencia általában nyugodtabb közhangulatot, összességében együttműködésre hajlamosabb, elfogadóbb és nyitottabb társadalmat eredményez.

2. A kapitalizmus fékjei

Az állam az emberek védelmében

A kékgalléros fiatalok nem tartják igazságos, erkölcsös rendszernek a kapitalista berendezkedést önmagában, mivel a többség kizsákmányolását eredményezi, és morális alapelvek helyett a tőkeérdekek motiválják. A kapitalista aktorok nem foglalkoznak működésük társadalmi következményeivel, amit viszont a fiatalok általában természetesnek tartanak, mint a kapitalista vállalatok és cégek elidegeníthetetlen, eredendő jellemvonását, ami éppen azt eredményezi, hogy gazdasági hatékonyságuk rendkívül magas szintet érhet el. Kontroll hiányában a kapitalizmus alapvetően igazságtalan rendszert alakít ki, merev, hierarchizált társadalmat hoz létre, ahol jelentős társadalmi különbségek alakulnak ki és a lehetőségek, esélyek és terhek egyáltalán nem egyenlően oszlanak el az emberek között.

A kapitalista gazdaság szereplőinek a kékgalléros fiatalok többsége szerint nem az dolga, hogy a döntéseiket a társadalmi morállal és a közjóval összhangba hozzák. A kapitalizmus igazságossága végeredményben azon múlik, hogy a társadalom mennyire tartja kontroll alatt a tulajdonosok profitérdekeit. Amennyiben viszont a társadalom, az államszervezet képes ellentartani és racionális határokat állít a tőke érdekeivel szemben, akkor kékgalléros fiatalok szerint a „fejlett” kapitalizmus igazságosabb társadalmi beren-

dezkedést eredményez, hiszen nagyrészt biztosítja az egyéni szabadságjogok érvényesülését, a szabad verseny elveinek kiszélesítésével erősítheti a társadalmi egyenlőség alapjait, miközben az államhatalmat is kontroll alatt tartja az a tény, hogy az állami tulajdonnal, érdekérvényesítő képességekkel szemben erős, magukat képviselni képes magántulajdonosok állnak.

A kékgalléros fiatalok szerint elsősorban állami feladat, hogy a társadalmat védeni kell a profitmaximalizálás káros hatásaitól, és megakadályozni, hogy a gazdasági és politikai hatalom egy szűk elit kezében összpontosuljon. Ha az állami kontroll nem érvényesül, csak az elit tagjai élvezhetik az előnyöket, és a társadalom többsége, az átlagemberek mindig a vesztesek közé tartoznak. Ha az állam biztosítja a kapitalista gazdasági működés alapvető feltételeit, de közben világos kontroll alatt tartja a profitérdekeket is, akkor megvédheti a társadalmat a káros hatásoktól, a „túlkapaszkodástól” és a kapitalizmus egy ország, egy társadalom fejlődéséhez vezet (4. ábra).

Kizsákmányolásért cserébe demokrácia jár

A demokratikus berendezkedés és értékek, spontán módon legalábbis, kevésbé vannak a kékgalléros fiatalok gondolkodásának előterében. Amikor olyan országokra gondolnak, ahol jobb az élet, mint Magyarországon, az esetek túl-

nyomó többségében a magasabb kereseti lehetőségeket, kedvezőbb munkahelyi feltételeket és körülményeket, és a jobb életszínvonalat veszik figyelembe, illetve a mind-ezekből következő jobb társadalmi hangulatot.

Ezzel együtt viszonylag általános nézetnek mondható a kékgalléros fiatalok körében, hogy a fejlett, kapitalista elvek szerint szerveződő országokban a gazdasági kiszákmányolást a magasabb életszínvonal mellett az emberek demokratikus szabadságjogainak kiteljesedése, és az ebből fakadó kiszámíthatóság és biztonság ellensúlyozza.

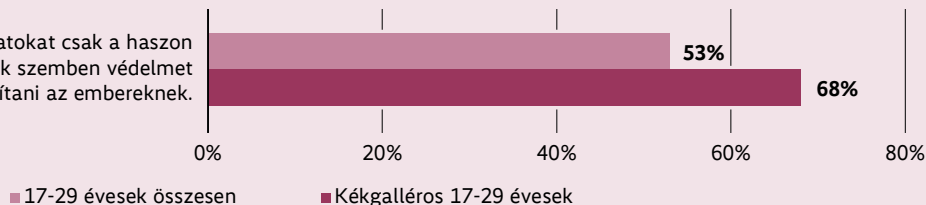
Ahogy 17–29 éves korosztály tagjairól általában elmondható, a kékgalléros fiatalok is fontosnak tartják a demokratikus jogok érvényesítését, általában lojálisak a demokráciához. A fiatal kékgallérosok szerint a demokrácia lényege, hogy egyenlőséget biztosít, mindenki egyenlő esélyekkel indul, csak a képességek és a szorgalom határozzák meg azt, hogy ki, mennyire tud érvényesülni az életben. A demokrácia másik fontos eleme, hogy legtöbb esetben a többség akarata érvényesülhet a közügyek terén, mivel az átlagemberek is beleszólhatnak a közügyekbe.

A kékgalléros fiatalok háromnegyede lojális a demokráciához, úgy gondolja, hogy ugyan a demokratikus berendezkedéssel is vannak problémák, de igazságosabb államformát egyelőre nem találtak még ki az emberiség történetében (5. ábra).

4. ábra

Mennyire értesz egyet az alábbi állítással? – az adott állítással egyetértők aránya (N=500)

Mivel a gazdasági befektetéseket, vállalatokat csak a haszon érdekli, az államnak kötelessége velük szemben védelmet biztosítani az embereknek.

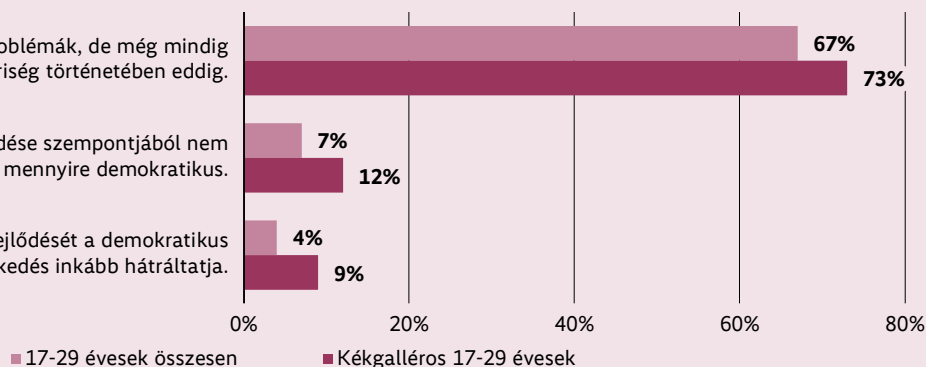
5. ábra

Mennyire értesz egyet az alábbi, demokráciáról szóló állításokkal? – az adott állítással egyetértők aránya (N=500)

A demokráciával is akadnak problémák, de még mindig ez a legjobb államforma az emberiség történetében eddig.

Az emberek jóléte és az ország fejlődése szempontjából nem igazán fontos kérdés, hogy egy ország mennyire demokratikus.

Az emberek jólétét és az ország fejlődését a demokratikus berendezkedés inkább hátráltatja.

A kapitalizmus fogalmának értelmezéséhez hasonlóan a demokrácia és a kapitalista berendezkedés viszonyának megítélése sem egyértelmű a kékgalléros fiatalok számára. Abban egyetértés mutatkozik, hogy a „fejlett”, kapitalista országokban a kapitalista gazdaság és a demokrácia leginkább szimbiózisban működik.

Sokak szemében a demokrácia a kapitalizmus ellentéte, mások szerint viszont a kapitalizmus önmagában a profitérdek elnyomását testesíti meg, és ezt éppen, hogy a demokrácia képes kordában tartani. A kékgalléros fiatalok az átlagos 17–29 éveseknél kevésbé gondolják azt, hogy a demokrácia és a kapitalizmus nem létezhet egymás nélkül, de ez körükben is domináns vélemény. Egyötödük viszont azzal ért egyet, hogy a demokrácia nem működhet egy kapitalista berendezkedésben (6. ábra).

3. A kapitalizmus ‘orbáni’ útja

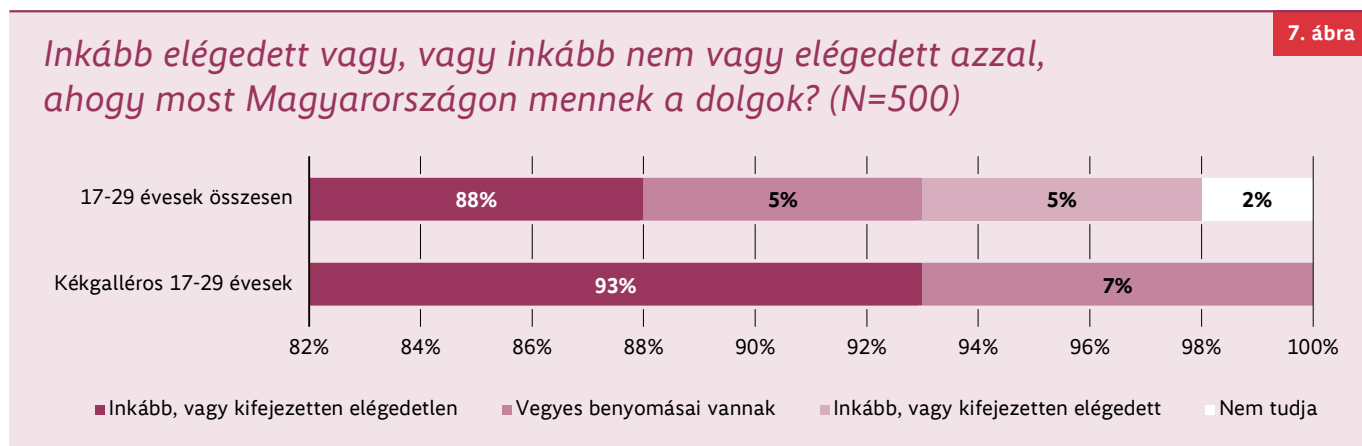
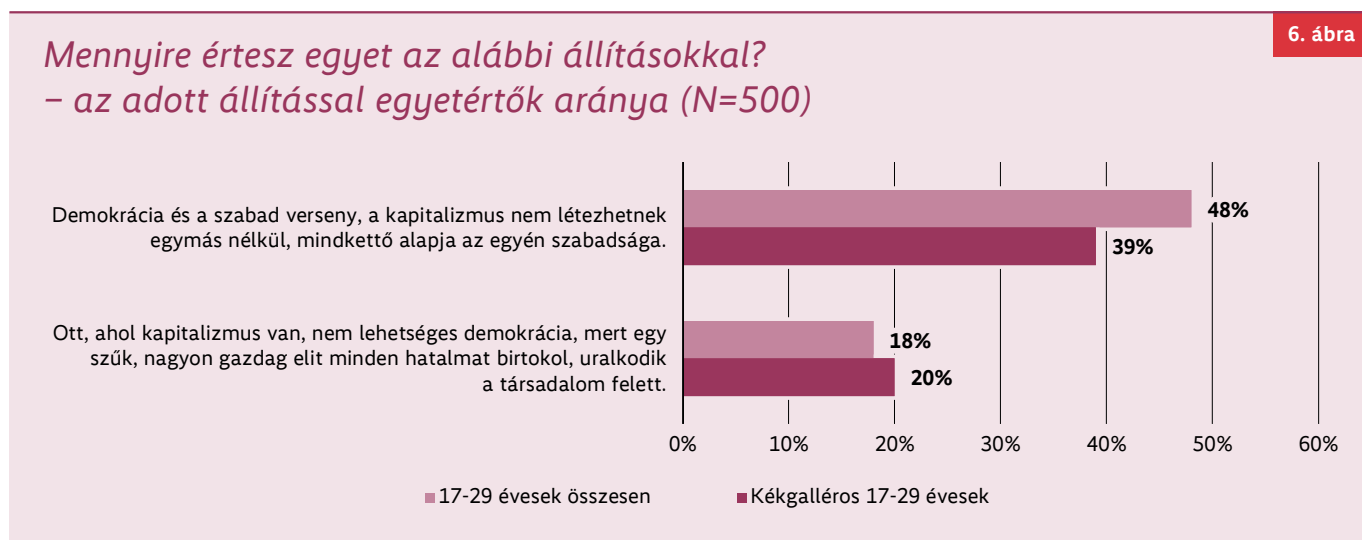
Elégedetlenség a különutas politikával

A fiatal, kékgalléros munkavállalók még a 17–29 éves korosztályra jellemző átlagnál is elégedetlenebbek azzal, ahogy Magyarországon mennek a dolgok, 93% válaszolta

azt, hogy inkább, vagy kifejezetten elégedetlen, és a demokrácia működésével sem elégedett a túlnyomó többség (7. ábra).

A kékgalléros fiatal munkavállalók körében is az általános vélemény, Magyarország adottságai alkalmasak lennének arra, hogy az emberek boldog, kiegyensúlyozott életet élhessenek. Azonban ez nem valósul meg, és ennek egyik fontos oka, hogy a kormány, az államhatalom és a lakosság szemben áll egymással, érdekeik nem azonosak. Általános vélemény szerint a fejlett, nyugat-európai, kapitalista országokban az állam arra törekszik, hogy valamilyen mértékben védje polgárait a profitot hajszoló nagyvállalatok érdekeivel szemben, de Magyarországon ez nincs így, sőt, a helyzet a fiatalok szerint éppen fordított: az állam szinte kizárólag a tehetősök és a multik érdekeit védelmezi, a társadalom többségét kiszolgáltatottá teszi.

A fiatal, kékgalléros munkavállalók többsége szerint a magyar hatalmi elit arra törekszik, hogy folyamatos bizonytalanságban, egzisztenciális pánikban tartsa a társadalmat, hogy sokkal könnyebben irányíthatóvá és befolyásolhatóvá váljanak az emberek. Abban általános egyetértés van a fiatalok között, hogy a magyar társadalom ezért súlyosan torzított, egyes rétegei élesen szemben állnak egymással.

A kékgalléros fiatalok egyáltalán nem gondolják, hogy Magyarországon az állam az emberek érdekében cselekszik, és még a 17–29 éves korosztály átlagánál is inkább úgy látják, hogy Magyarországon egy szűk, meggazdagodott réteg kedvére nyereszedik a társadalom többségén, 87% gondolja így.

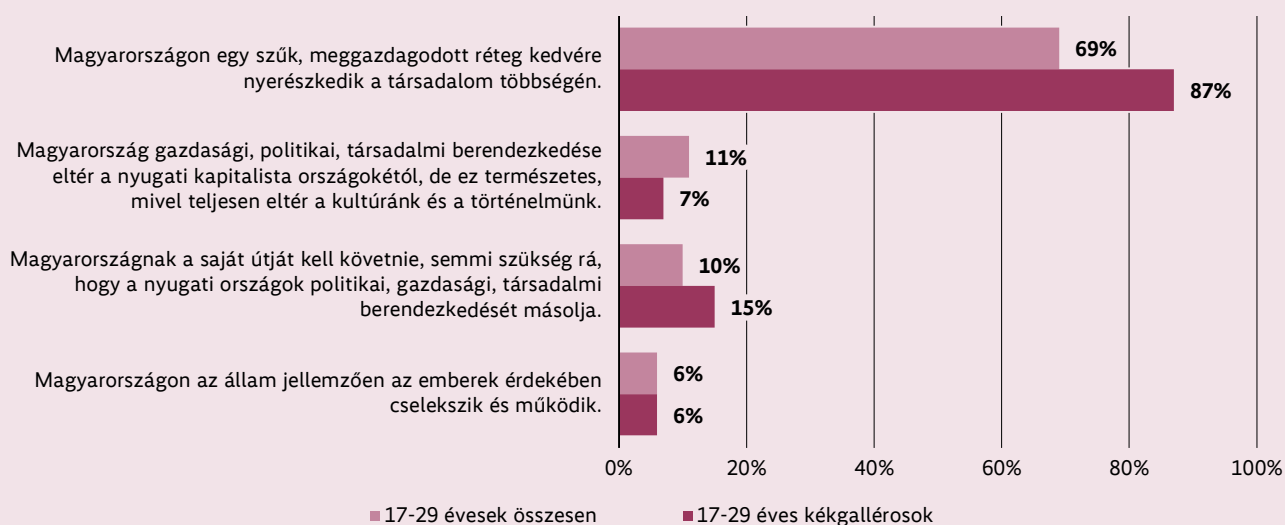
Ugyanakkor nem gondolják azt, hogy a jelenlegi, a nyugattól eltérő, különutas berendezkedés természetes, vagy nincs szükség arra, hogy nyugati mintákat kövessen az ország (8. ábra).

A fiatal kékgallérosok döntő többsége szerint Magyarország berendezkedésére demokrácia helyett önkényuralom és autokrácia jellemző, miközben fontos jellemzője, hogy fogyasztói társadalom. Kevesebb mint felük gondolja azt, hogy az ország berendezkedését lehet kapitalizmusnak tekinteni, még kevesebben tartják jellemzőnek a piacgazdaságot és a szabad versenyt (9. ábra).

A kékgalléros fiatalok többsége szerint az átlagemberek kiszolgáltatottsága, a bizonytalanság és a társadalmi szem-

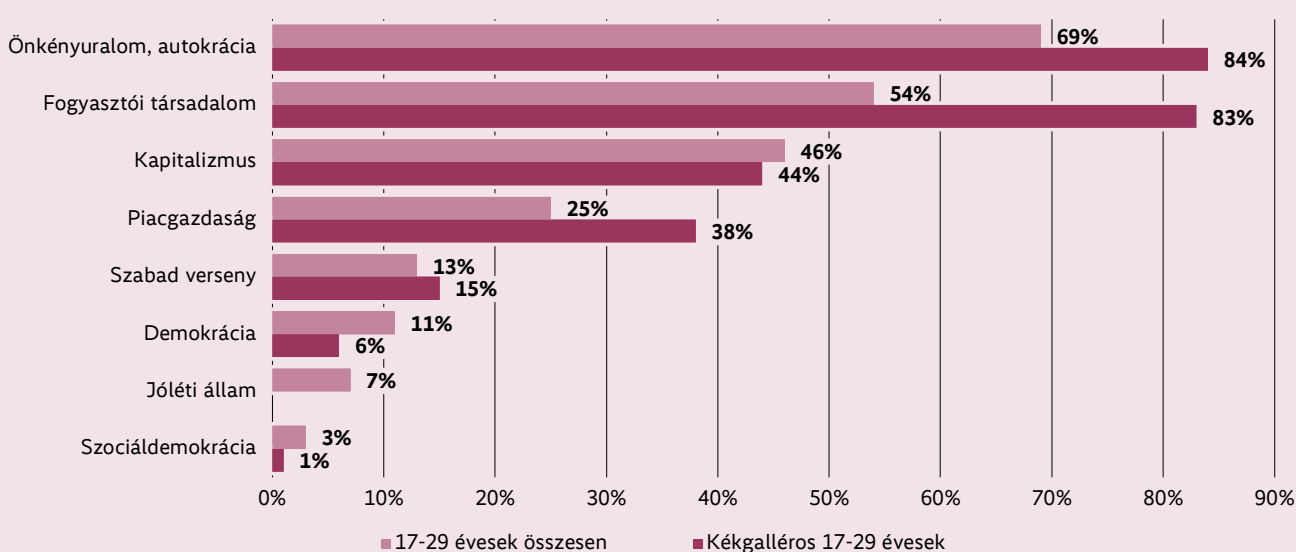
8. ábra

Szerinted az alábbiak inkább jellemzőek vagy nem jellemzőek Magyarországra? – azok aránya, akik szerint Magyarországra jellemző az adott társadalmi berendezkedés (N=500)

9. ábra

A következőkben Magyarországra vonatkozó állításokat soroltunk fel, amelyekkel vannak, akik egyetértenek, mások nem értenek egyet. Te mennyire értesz egyet velük? (N=500)

benállás miatt az országban rendkívül rossz a hangulat, az emberek barátságtalanok és bizalmatlanok. A többség csak a saját érdekeit nézi, a családtagjain és közvetlenebb ismerősein kívül kerüli az interakciókat, ez a közösség cselekvési lehetőségeit is megnehezíti. Az emberek stresszesek, általános probléma az elmagányosodás, elidegenedés. Sokak szerint a társadalmi szolidaritás és együttműködési hajlandóság alacsony szintje nagyon megnehezíti, hogy a magyar társadalomban változások történjenek.

Sok kékgalléros fiatal szerint Magyarország helyzete speciális a nyugati országokhoz képest, geopolitikai elhelyezkedése és történelme miatt. Emiatt gyakorlatilag lehetetlen, hogy a berendezkedése mindenben megfeleljen a fejlett nyugat-európai, kapitalista piacgazdaságon alapuló országokénak. Magyarország közelebb van a „Kelethez”, a kapcsolódások mellett kiszolgáltatott helyzetben is van, ezért több kompromisszumot kell kötnie a gazdaság működése, a demokratikus intézmények felépítése, vagy akár a politikai berendezkedés, a döntéshozatal terén.

A rendszerváltástól az 'orbáni' útig

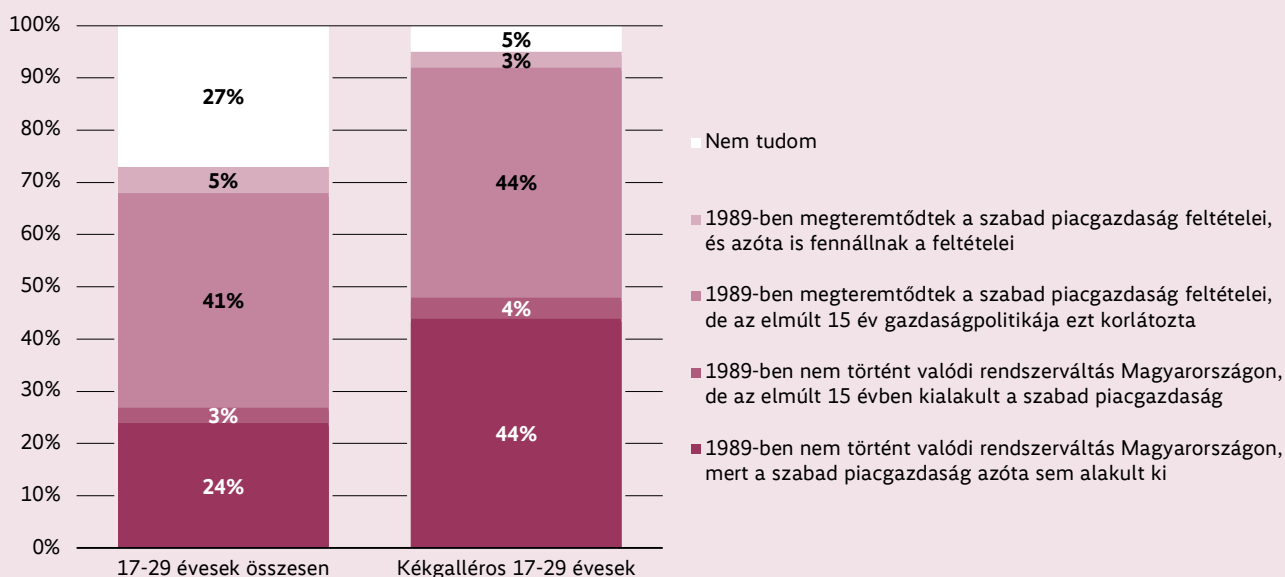
A kékgalléros fiatalok az átlagnál gyakrabban gondolják azt, hogy Magyarországon nem is történt valódi rendszerváltás 1989-90-ben, majdnem felük vélekedik így, pedig a rendszerváltás óta eltelt korszakok megítélésében magabiztosabbak a korosztályuk átlagnál (10. ábra).

A kékgalléros fiataloknak az átlagnál sokkal határozottabb véleményük van Magyarország elmúlt évtizedeinek alakulásáról. Az átlagos 17–29 éves fiatalhoz képest kisebb arányban gondolják azt, hogy a 2010 után következő évek voltak a legjobbak Magyarországon utóbbi évtizedei közül, ezzel szemben az átlagnál kétszer nagyobb arányban látják úgy, hogy az 1989-90-es rendszerváltás előtt jobb volt az élet, mint bármikor azóta (11. ábra).

Az erősebben megjelenő rendszerváltás előtti nosztalgia a kékgalléros fiatalok esetében azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy antikapitalisták lennének, a jelenlegi gaz-

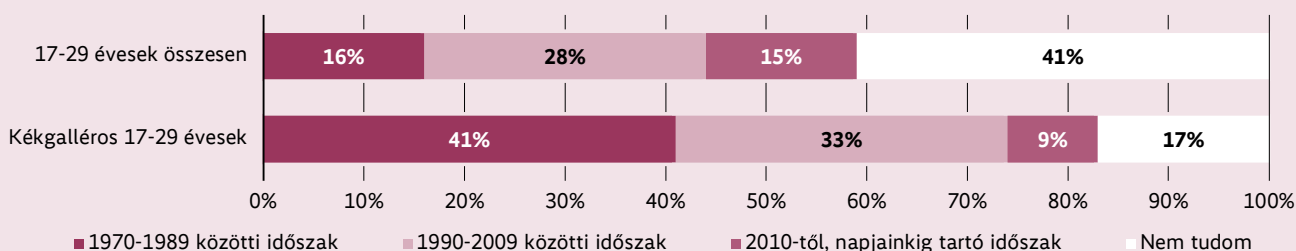
Az alábbi kijelentések közül melyikkel értesz egyet? (N=500)

10. ábra

Az alábbiakban Magyarország közelmúltjának nagyobb történelmi korszakait soroltuk fel. Véleményed szerint ezek közül az időszakok közül mikor éltek legjobban az emberek? (N=500)

11. ábra

dasági rendszerrel viszont még a 17–29 éves fiatalok átlagánál is kevésbé elégedettek (12. ábra).

A torz magyar kapitalizmus

A magyar fiatalok rendkívül megosztottak azzal kapcsolatban, hogy Magyarország berendezkedését kapitalizmus jellemzi-e vagy sem, azt azonban csak nagyon kevesen gondolják, hogy a magyar berendezkedés a „fejlett” kapitalista országokéhoz hasonló lenne (11%).

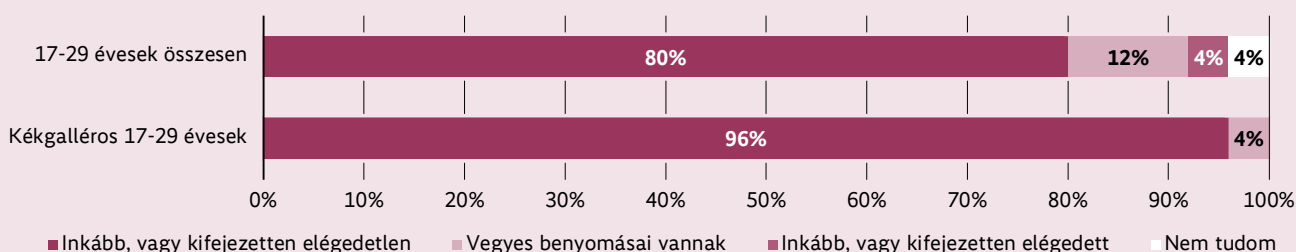
A 17–29 évesek nagyjából fele (47%) úgy látja, hogy Magyarországon egyáltalán nincs kapitalizmus, igaz, ezt nem is feltétlenül tekinti akkora problémának. Hasonló arányban vannak azok (42%), akik szerint a magyar rendszer ugyan kapitalizmus, de annak nem fejlett, nyugati változata, hanem egy hibrid, speciálisan magyar irányú, a kékgallérosok zöme (66%) is ezen a véleményen van. Az így gondolkodók többsége ezt a helyzetet rendkívül negatívan látja, mert úgy érzi, korábban elkezdtek kiépülni egy jól működő kapitalizmus feltételei az országban, de ezek az elmúlt másfél évtizedben háttérbe szorultak. Csak részben van szabad verseny, részben van piacgazdaság, torz formában létezik a fogyasztói társadalom is. Az előnyöket csak egy szűk, gazdag elit élvezi, akik teljes egészében uralják a piacot és az egész országot (13. ábra).

A fiatal, kékgalléros munkavállalók általában úgy gondolják, hogy Magyarország fejlődése szempontjából az jelenti az egyik legnagyobb problémát, hogy csak korlátozott mértékben érvényesülhetnek a piac szabályai, szabad versenyen alapuló gazdaságról csak feltételekkel lehet beszélni. A verseny sokszor nem a termékek és szolgáltatások minőségében, árában, vagy a vállalatok disztribúciós hatékonyságában történik, sokkal inkább a kiskapuk folyamatos keresgélésében és kapcsolatok kiépítésében a gazdaságpolitikai elit felé. A korrupció, az állami beavatkozások és a nem piaci alapon működő mechanizmusok kedvezőtlen feltételeket teremtenek. Általános vélemény szerint Magyarországon valódi szabad versenyről nem lehet szó, csak jó politikai kapcsolatokkal lehet sikereket elérni, akkor, ha közben a hatalmi elit tagjainak érdekei nem sérülnek.

Egyetértés tapasztalható abban is, hogy valószínűleg arról sincsen szó, hogy a magyar állam különösebben szegény volna. A többség szerint a magyar gazdaság problémája és általában Magyarország problémája az, hogy az állam, valamint az államhatalmat gyakorló, döntéseket meghozó elit a közösség forrásait és eszközeit a maga javára használja, az osztálytársadalmi szempontokat jórészt figyelmen kívül hagyja, így a közösség pénze általában nem oda kerül, ahol valóban szükség volna rá. A kékgallérosok még a 17–29 éves fiatalok átlagánál is sokkal nagyobb arányban

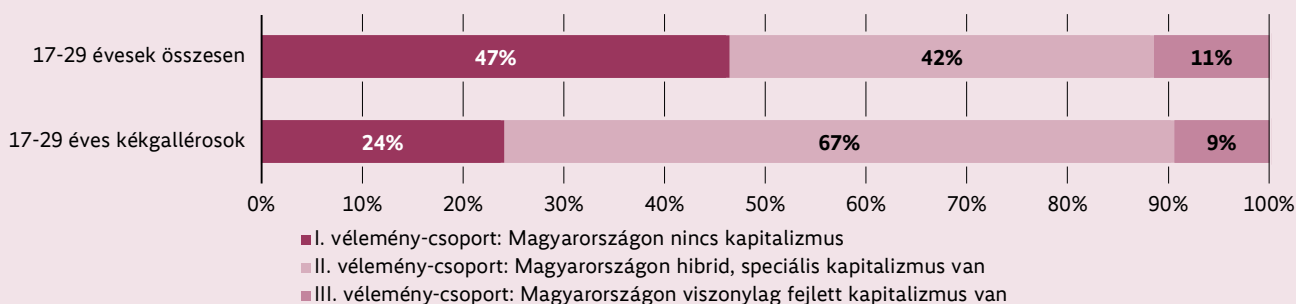
12. ábra

Inkább elégedett vagy, vagy inkább nem a gazdaság működésével Magyarországon? (N=500)

13. ábra

Szerinted az alábbiak inkább jellemzőek vagy nem jellemzőek Magyarországra? – a nyolc kérdésre adott válaszok alapján, ún. cluster-analízis eljárással létrehozott véleménycsoportok megoszlása (N=500)

látják úgy (87%), hogy Magyarországon nem valósul meg a szabad verseny, mert az elit leuralja a piacot, és a korosztályukhoz hasonlóan a legnagyobb arányuk (39%) inkább egyetért azzal, hogy az állam beavatkozása negatív hatással van az életszínvonalra (14. ábra).

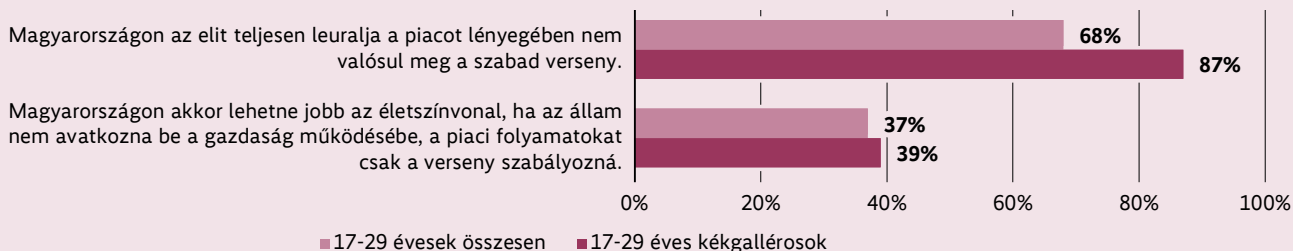
Sok kékgalléros fiatal munkavállaló úgy látja, hogy Magyarországon rendkívül igazságtalan az adórendszer, illetve nem össztársadalmi érdekeket szolgál az újraelosztás. Az adóterhek rendkívül magasak a jövedelmeken, a vásárlásokat kiemelkedően magas áfa terheli, ráadásul az állam nem arra költi el a bevételeket, ami valóban minden állampolgár, az egyszerű dolgozók érdekeit is szolgálná. Általános vélemény szerint a közszolgáltatások, mint az oktatás vagy az egészségügy nincsenek megfelelően finanszírozva, nem működnek kielégítően. Magyarországon kedvezményekhez és támogatásokhoz is azok jutnak sokkal könnyebben, akik nem feltétlenül szorulnak rá. A többség általában úgy érzi, Magyarországon az emberek többsége teljesen magára van utalva, az államtól semmilyen segítségre nem számíthat.

A kékgalléros fiatalok szerint a magyar társadalom tagjainak többsége mókuserékbe került: folyamatosan azért hajt, hogy eltartsa magát és a családját, lényegében rabszolgájává válik a rendszernek. Általános frusztrációt okoz, hogy az embereknek nagy energiákat kell mozgósítaniuk már azért is, hogy életszínvonaluk, társadalmi státuszuk elért szintjét fenn tudják tartani. Miközben a társadalom többségét a lecsúszás veszélye folyamatosan fenyegeti, arra valóban esély sincs, hogy az emberek saját erőből előbbre jussanak. Az alacsony fizetések és a magas infláció, a nem piaci alapon működő mechanizmusok a legfontosabb gazdasági problémák a többség szerint. Gyakori vélemény, hogy magyar társadalom többsége jellemzően csak álmodozik bizonyos dolgokról, amelyek az alapvető létfenntartáshoz nem tartoznak hozzá (pl. egy nyaralás, vagy lakásfelújítás), miközben a valóságban alig tud ilyesmit magának és családjának biztosítani (15. ábra).

A többség szerint éppen ebben rejlik az egyik legnagyobb különbség a magyar, speciális, „hibrid” kapitalista

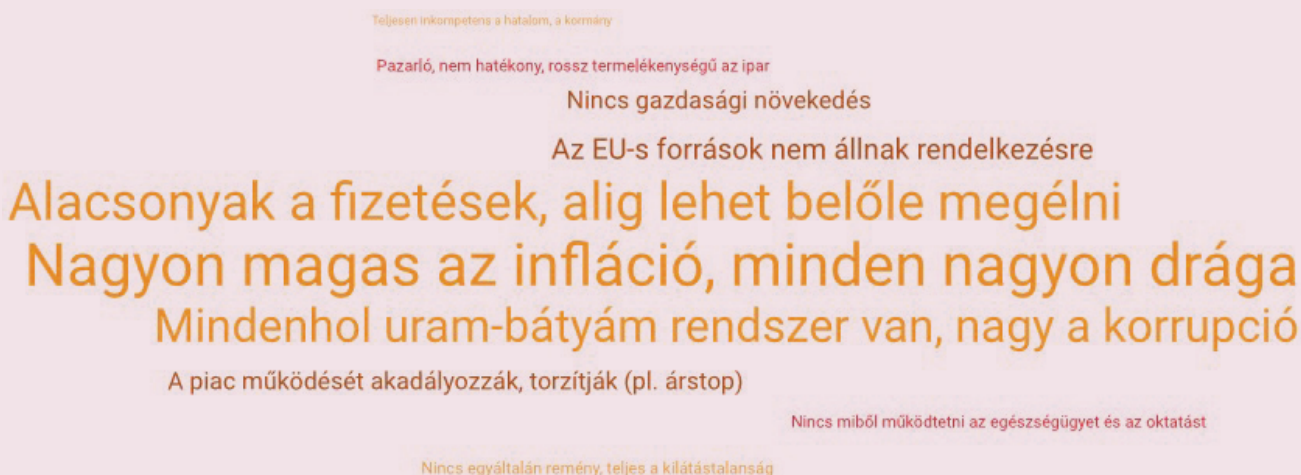
14. ábra

Mennyire értesz egyet az alábbi állításokkal? – az adott állítással egyetértők aránya (N=500)

15. ábra

Kérlek fejtsd ki néhány szóban, hogy miért nem vagy elégedett a magyar gazdasággal? (N=400) – szabadszavas válaszok kategorizálása alapján, a véleménytípusok gyakoriságát kifejező szófelhő

rendszer és a „fejlett” kapitalista berendezkedések között. Amíg a fejlett kapitalista országokban a fenntartani kívánt státusz, magyar szemmel nézve, a társadalom többsége számára elfogadható, magas életszínvonalat, komolynak számító élet- és karrieresélyeket jelent, addig Magyarországon inkább a létfenntartás mindennapi stresszéről van szó, hiszen minden a napi létezés minimális fenntartása, az alapvető igények biztosítása körül forog.

4. Nyugati vonatkozások

A „nyugati” kapitalizmus különbsége

Bár a kékgalléros fiatalok nagyon kritikusak a Magyarországon megvalósuló, szerintük leginkább hibrid kapitalizmussal szemben, a többségnek vannak pozitív kapcsolódásai a „Nyugathoz”, a fejlett, szabad versenyen alapuló piacgazdaságot működtető országokhoz. Ezek a kötődések jellemzően nem értékekre támaszkodva nyilvánulnak meg, a vélemények a „nyugati” életszínvonal és a szabadság, életmód idealizált jellemzői körül forogtak. A fiatalok Magyarország lemaradását is mindenekelőtt az életszínvonal területén érzékelik, a politikai berendezkedés, a társadalomszerkezet különbségei, valamint az emberek szabadságjogaival kapcsolatos kérdéskörök jelentősen kisebb hangsúllyal szerepelnek a gondolkodásukban.

A fejlettebb, „nyugati” kapitalizmus alapvetően különbözik a magyartól a kékgalléros fiatalok többsége szerint. Elterjedt nézet, hogy egy jól működő kapitalista országban, ahol a szabad verseny és a piac szabályai határozzák meg a gazdaságot, a rendszer működéséből fakadó hátrányokat a többség (nagyobb) szabadsága és viszonylag magas életszínvonal ellensúlyozza, miközben a magyar kapitalizmus előnyeit végeredményben csak egy szűk hatalmi elit tagjai élvezhetik. Míg a kékgalléros fiatalok túlnyomó többsége (95%) látja úgy, hogy Magyarországon a társadalom többsége nem jár jól, csak kevesebb mint felük (47%) gondolja ezt érvényesnek a fejlettebb nyugati országok esetében, miközben közel ötször annyian látják úgy, hogy nyugaton az emberek könnyebben tudnak boldogulni, mint Magyarországon.

Bár a kékgalléros fiatalok a fejlett, nyugati, kapitalista országokat a 17–29 évesek átlagánál valamivel kritikusabban szemlélik, ezzel együtt Magyarországot lényegében minden szempontból sokkal fejletlenebbnek látták. A kapitalizmus „nyugati” változatát a kékgalléros fiatalok döntő többsége összességében határozottan pozitívabban értékelte, igazságosabbnak tartotta a magyar rendszernél. A magyar és a fejlettebb kapitalista országok közötti különbséget a magasabb életszínvonal mellett abban is látták a fiatalok, hogy utóbbiak esetében jóval erősebb a szociális védőháló, biztosabb a megélhetés, jobban megbecsülik a munkát, és a nagyobb szabadság sokkal inkább lehetővé teszi, hogy minden ember a legjobbat hozhassa ki magából (16. ábra).

Szerinted az olyan nyugati kapitalista országokra, mint például Németország, Hollandia, USA vagy Ausztria mennyire jellemzőek az alábbiak? És Magyarországra? (Kékgalléros fiatalok, n=69)

JELLEMVONÁS INDEX – 0: EGYÁLTALÁN NEM JELLEMZŐ; 100: KIFEJEZETTEN JELLEMZŐ

Mindezt a többség elsősorban annak tulajdonítja, hogy a „fejlett”, kapitalista országokban az állam működése lényegesen átláthatóbb, a hatalom sokkal jobban szem előtt tartja a társadalom általános érdekeit és a gazdaság alapvető szervező elve pedig a szabad verseny és jóval kevesebb a korrupció.

Bár kisebbségi véleményként, de jelen van a kékgalléros fiatalok körében olyan álláspont is, amely szerint a magyar berendezkedést egyértelműen előnyei is vannak. Az így gondolkodók szerint a nyugati társadalmi berendezkedések sebezhetőbbek a magyarnál, mert túlzottan nyitottak, könnyen elveszítik identitásjegyeiket. Többek szerint a „fejlett nyugaton” nagyon sok az európaiaktól eltérő kulturális értékek szerint élő bevándorló, akik megbontották a társadalom egységét, kaotikussá tették a munkát, a bérek színvonalát, miközben a létfenntartásért folytatott küzdelem ugyanúgy jellemző a többségre, ez ugyanúgy erodálja az emberi kapcsolatokat, csökkenti a szolidaritás mértékét. A kormány társadalom- és Európa-politikáját, külpolitikáját ezért részben, vagy teljes egészében ésszerűnek tartják. Az így gondolkodók szerint Magyarország az átlagnál biztonságosabb helynek számít a világon, nyugodtabb az élet, jobb a közbiztonság.

A külföldi tőke megítélése

A kékgalléros fiatalok többsége úgy látja, a külföldi tőke érkezése akár jót is tehet egy országnak, hozzájárulhat a gazdasági, ezen keresztül pedig a társadalmi fejlődéshez is. Magyarországon az jelenti a problémát, hogy a multinacionális tőke szoros szövetségben áll a regnáló hatalommal, így a tőke érdekeit lényegében semmi sem korlátozza, az emberek többsége ennek köszönhetően alig érzel pozitív hatásokat az életében.

Ezért a külföldi tőke, a külföldi befektetők és befektetések megítélése vegyesnek mondható a kékgalléros fiatalok körében. Egyfelől pozitív, mert a többség szerint a befektetők megjelenése munkahelyeket teremt és megalapozhatja az ország dinamikus fejlődésének kereteit. Általános nézet szerint, igaz, hogy a külföldről érkező vállalatok által teremtett

munkahelyek az átlagosnál jóval magasabb fizetéseket tudnak biztosítani, de ezek a „nyugati” fizetéseknel még mindig sokkal alacsonyabbak, miközben a dolgozók kiszolgáltatottsága sokkal erőteljesebb, mint a „nyugati” országokban.

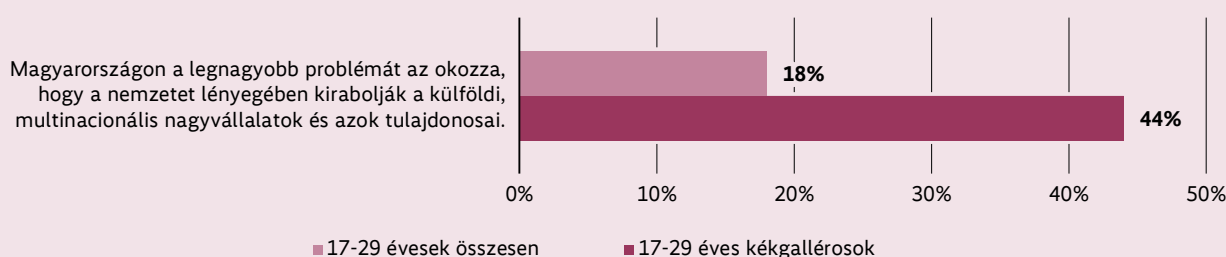
A kékgalléros fiatalok többsége szerint Magyarországon semmi sem korlátozza a multinacionális vállalatok profit-maximalizálási törekvéseit, a rendszerhez közeli magyar vállalkozásokhoz hasonlóan kivételezett helyzetben lévő multinacionális vállalatok is bármit megtehetnek. A legfontosabb piacokon monopolhelyzetben vannak, egyáltalán nem kell számolniuk versenyhelyzettel, illetve azzal, hogy tevékenységüket „morális”, vagy „szociális szempontok” alapján különösebben korlátoznák. A kékgalléros fiatalok szemében ezért a „multik” sokszor a jelenlegi, sajátosan torz, hazai kapitalizmus kegyeltjei, a kizsákmányoló gazdasági elit részei, vagy szoros szövetségesei. Ezért a kékgallérosok még a 17–29 éves fiatalok átlagánál jóval nagyobb arányban gondolják (44%), hogy Magyarországon a legnagyobb problémát az okozza, hogy a nemzetet lényegében kirabolják a multinacionális vállalatok (17. ábra).

A kékgalléros fiatalok közül sokan abban látják a gazdasági problémát, hogy a tőkebeáramlás folyamatait sem a piac szabályai határozzák meg, hanem a gazdasági-hatalmi elit döntései, amelyek sokszor egyáltalán nincsenek összhangban az ország érdekeivel. Mivel az állam döntéseit nemzeti érdekek helyett, egyéni, rövidtávú profitérdek mozgatják, a külföldi tőke érkezésével Magyarország csak instabilabb és kiszolgáltatottabb helyzetbe kerül: erőteljesen függ a külföldi tőkétől és a világpiactól, bármilyen külföldi ingadozás azonnal érzékenyen érinti, kihat a magyar gazdaságra. A nem elég stabil és nem elég hatékony gazdasági működés eredménye pedig magas infláció, drágaság lesz, ami az alacsony fizetésekkel együtt teljesen ellehetetleníti az állampolgárok többségének az életét.

Mindezzel együtt azonban jól érzékelhető, hogy a nemzeti, multinacionális vállalatoknál dolgozó kékgalléros fiatalok saját egzisztenciális helyzetüket az átlagnál biztosabbnak és stabilabbnak érzik és egy kicsit optimistábbak az ország általános helyzetével, a multinacionális vállalatok megítélésével kapcsolatban is.

17. ábra

Mennyire értesz egyet az alábbi állítással? – az adott állítással egyetértők aránya (N=500)

5. Bizonytalan kilátások

Tanult tehetetlenség

A kékgalléros fiatal munkavállalók körében általában konszenzus mutatkozik abban a tekintetben, hogy a többség szerint Magyarországon sikeresnek és boldognak lenni is jóval nehezebb, mint a „nyugati”, fejlett kapitalista országokban.

Körükben vegyes annak megítélése, hogy az emberek boldogsága, a teljesnek mondható élet inkább az egyénektől, az egyéni törekvésektől függ, vagy pedig inkább a környezet, az embereket körülvevő társadalmi rendszer függvényében alakul. A többség szerint mindkét oldalnak meghatározó a szerepe, de azért a társadalmi környezet, a rendszer mégis meghatározóbb, mert az alapvető kiindulópontok, a lehetőségek a rendszer függvényében állnak rendelkezésre, vagy éppen hiányoznak. A kékgalléros, fiatal munkavállalók szerint Magyarországon a rendszer által biztosított körülmények valósággal agyonnyomják az embereket, sokan teljesen kilátástalan a helyzetben vannak. A többség szerint a társadalom jelentős része lecsúszóban van, vagy ennek állandó fenyegetettségében él, csak egy szűk rétegről mondható el, hogy van esélye az előre jutásra.

Ennek fényében a kékgalléros fiatalok szerint a siker Magyarországon ma mindenekelőtt jó és stabil életszínvonalat jelent, az ennek biztosításához szükséges munkahelyi karrierrel és jó fizetéssel. A fiatalok döntő többsége szerint, minderre jelenleg csak nagyon keveseknek van lehetősége. A többség szerint ezért a sikerességet, a magyar viszonyok között, leegyszerűsítve kell értelmezni: a kérdés egyszerűen az, hogy valaki meg tud-e élni, el tudja-e tartani a családját, avagy sem. Ebben az értelemben a sikeres emberek azok, akik teljesen megszabadulhatnak a mindennapi létfenntartás stresszétől, ezáltal boldogabbnak érezhetik magukat.

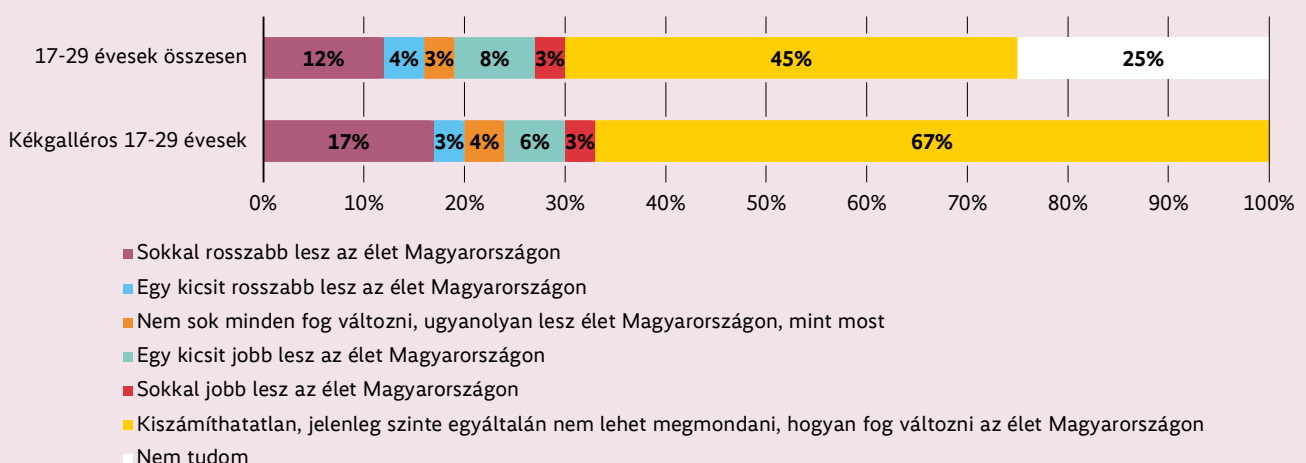
Bár a megkérdezett fiatalok egyértelműen elégedetlenek ezzel a helyzettel, és a magyarországi állapotokat, a jövőbeli kilátásokat nem tartották túlzottan jónak, és teljesen kiszámíthatatlannak érzékelték, sokkal inkább beletörődés, mintsem felháborodás volt érzékelhető ezzel kapcsolatban. Sok esetben jól érzékelhető egyfajta „mindig így volt, mindig így lesz” hangulat a kékgalléros fiatalok között, ami nyilván abból is fakad, hogy a korosztály tagjai, amióta csak „az eszüket tudják”, az Orbán-rendszer alatt élnek. A legtöbben szinte adottságnak veszik ezt a helyzetet, ami nem is biztos, hogy változni fog. Úgy látták, a politika nem ad biztos támpontokat, a kiszámíthatatlan és gyors politikai döntésekhez nagyon nehéz alkalmazkodni, ezért általános a bizonytalanság.

A kékgalléros fiatalok kétharmada azt gondolja, jelenleg lehetetlen megmondani, milyen irányba változnak majd a dolgok Magyarországon, ha változnak egyáltalán a következő években. A fiatalok ötöde arra számít, hogy a következő 8–10 évben még a jelenleginél is rosszabbak lesznek itthon a körülmények, miközben csak fele ennyien számítanak az állapotok javulására. A kékgalléros, fiatal munkavállalók véleménye ebben az esetben is jóval határozottabb a korosztályra jellemző átlagnál, egyúttal sokkal pesszimistábbak is a várakozásaik (18. ábra).

Általánosan elterjedt nézet szerint, amíg a fejlett, „nyugati” országokban a legtehetségesebbek, a legokosabbak, a legszorgalmasabbak jutnak előre és kerülnek a gazdaság-politikai elit tagjai közé, addig Magyarországon azok, akik a legjobb kapcsolatokkal rendelkeznek, lojálisak a regnáló kormányhoz és a leginkább gátlástalanul érvényesítik a saját érdekeiket. Általános felfogás szerint egy jobb országban a tudatos önfejlesztés, a tanulás, a szakmai fejlődés is a siker záloga lehetne, viszont Magyarországon már a munkahelyi karrier építése is nagyon nehézkes, jó gazdasági, politikai kapcsolatok hiányában pedig sokszor lényegében lehetetlen.

Szerinted a következő 8–10 évben hogyan fog változni az élet Magyarországon? (N=500)

18. ábra

Ez a kékgalléros fiatalok többségének frusztráló, mert azt tapasztalják, hogy a társadalom elvárása szerint a sikeres élet fokmérője a stabil egzisztencia, illetve ezzel szoros összefüggésben a fejlődő munkahelyi karrier és előrelépés, és általában azt érzik, a társadalmi elvárások szerinti sikeresség szinte elérhetetlen a számukra.

Sokan úgy érzik, az állam felől is nagyon erős elvárások fogalmazódnak meg feléjük családalapítással, önálló egzisztencia megteremtésével kapcsolatban, miközben ezeknek az elvárásoknak lehetetlen megfelelni, mert nem adottak a sikeres életkezdéshez feltételek és eszközök. Ezért is merül fel többekben a Nyugat-Európába költözés, mert ott sokkal tágabbak a lehetőségek. A kékgalléros fiatalok átlagnál is erőteljesebb pesszimizmusa még inkább szembe-tűnő, amennyiben kifejezetten saját karrierjükkel, jövőbeli sikereikkel kapcsolatos várakozásait kell értékelniük. A kékgallérosok várakozása a következő 8–10 évre a 17–29 éves fiatalok átlagánál is sokkal borúlátóbb, a többség (77%) úgy látja, hogy kevés a lehetőség, vagy nincs esély arra, hogy a jövőben sikeres életet élhessen Magyarországon. Egy jelentős kisebbség (15%) gondolja úgy, hogy a következő 8–10 évben biztosan nem Magyarországon fog élni, de a többi kékgalléros fiatal jelentős hányada is terveit szerint kívár még néhány évet, majd a külföldre költözést választja, ha nem tapasztal változást az ország és főként a saját helyzetében (19. ábra).

A kékgalléros fiatalok jelentős hányada az ország problémáért nem kapitalizmus alapelveit, hanem általában éppen, hogy azok eltorzítását, hiányos érvényesülését okolja. Az tehát nem mondható, hogy a kapitalista berendezkedés, annak logikája, alapvetően ellenükre lenne, de az igen, hogy a társadalmi-gazdasági környezetet és egyéni élettapasztalataikat értékelve számos aspektusával elégedetlenek. Azonban, amikor ennek okairól gondolkodnak, kevesen érzik úgy, hogy a gazdaság működésének kapitalista jellegén kellene változtatni. A kékgalléros fiatalok jellemzően úgy látják, az Orbán-rendszer politikai és gazdasági értelemben is rátelepszik a magyar kapitalizmusra, amivel jelentős mértékben akadályozza a működését.

Baloldali kapcsolódások

A kékgalléros fiataloknak jellemzően nincsen arról gyakorlati elképzelései, hogyan lehetne jobbá tenni a magyar rendszert, a többség alapvetően bizalmatlan azzal kapcsolatban, hogy „alulról” elindulhat-e bármiféle változás. Sokan vannak, akik a jelenleg regnáló hatalom irányából tudják csak elképzelni a változásokat. Ők úgy látják, a „kisemberek” csak alkalmazkodni tudnak a körülmények, nincs hatásuk, nem tudják befolyásolni a döntéseket –, „fentről”, a hatalommal rendelkezőktől kell érkezni a megoldásnak.

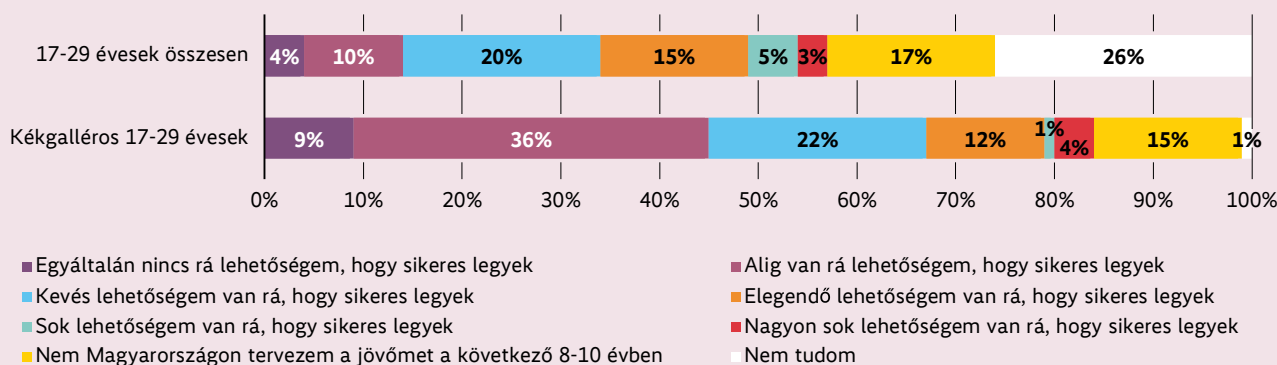
A kékgalléros fiatalok habár alapvetően elégedetlenek a kormány teljesítményével, nem feltétlenül látnak minőségbeli, képességbeli különbségeket a kormánypárti és az ellenzéki politikusok között. A többségre az jellemző, hogy általában szkeptikus a politikával, a politikusokkal kapcsolatban, általánosan elterjedt nézet szerint a politikusok döntő többsége valójában egyáltalán nem is foglalkozik az emberek és a társadalom érdekeivel.

Általánosan megfogalmazott tapasztalat, hogy az egyes politikai oldalak csak a saját igazukat erőltetik, propagandaszerűen ismételtetik az üzeneteiket, miközben nincs társadalmi párbeszéd, nincs olyan közpolitika, amihez érdemes lenne csatlakozni. A kékgalléros fiatalok számára általában frusztrálóak a folyamatos társadalmi-politikai csatározások, sokakat zavar, hogy leginkább a táborhoz való lojalitás fontos az ellenzéki és kormánypárti oldal hívei számára is.

Az általános elégedetlenség jól tükröződik a fiatalok 2025. májusára érvényes pártpreferenciáin. A kékgallérosok között a Fidesz-KDNP támogatottsága az átlagnál sokkal alacsonyabb, a TISZA párté viszont még az átlagnál magasabb. A pártpreferencia adatok jól mutatják, hogy általában a fiatalok körében mennyire alacsony a baloldali pártok támogatottsága, a kékgalléros, fiatal munkavállalók körében az 1 százalékot sem érte el azok aránya, akik valamelyik baloldali pártra adták volna le

19. ábra

Szerinted milyen lehetőségeid vannak arra, hogy a következő 8–10 évben sikeres életet élj Magyarországon? (N=500)

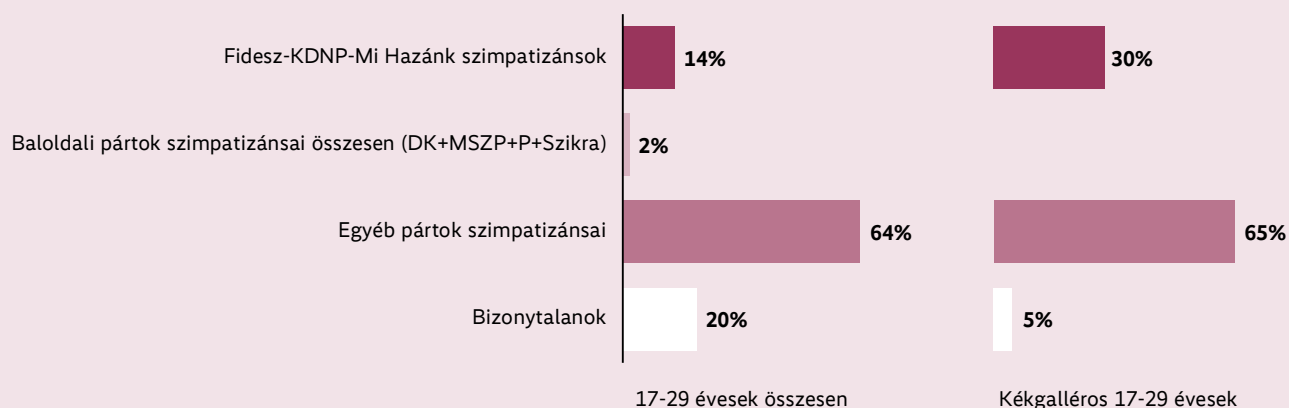
a szavazatukat. Az általános elégedetlenség inkább a jobboldali szélsőségek irányába sodorhatja a kékgalléros fiatalokat, amit jól jelez, hogy 2025. májusában egy-negyedük a Mi Hazánk szimpatizánsa volt, a párt támogatottsága ebben a körben a fiatalok átlagának a duplája (20. ábra).

A politikáról gondolkodva a kékgalléros interjúalanyok közül nagyon kevesen mutatkoznak nyitottnak a baloldali pártok felé, már csak azért is, mert alig volt információjuk róluk. A baloldali kifejezés a legtöbбекnek semmilyen konkrétumot nem jelentet, ritkán esett szó ezzel kapcsolatban értékekről, a legtöbбекnek a szó egyszerűen csak ellenzékiiséget jelentet. A szakszervezetek munkájáról a többségnek szintén csak homályos elképzelései vannak, és általában nem látják a jelentőségüket, hasznosságukat sem a politika alakításában, sem a munkások, a dolgozók, az alkalmazottak képviselésében.

Bár konkrét baloldali kapcsolódás nem körvonalazódik a kékgallérosok gondolkodásában, számos olyan irányban várnának változást, amely a baloldali gondolkodáshoz is köthető. Az újraelosztás egyenlőtlenségei, illetve a nehéz körülmények között élő társadalmi többség terheinek csökkentése az interjú beszélgetések valamennyi szakaszában központi téma volt. Gyakran fogalmazódtak meg igények egy fejlettebb szociális államról, amely valódi segítséget nyújt a rászorulóknak és minden állampolgár számára működőképes közszolgáltatásokat tesz elérhetővé. Alapvető igényként jelenik meg a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, a leszakadó rétegek helyzetének stabilizálása, bár ez elsősorban nem társadalmi szintű igényként, hanem egyéni életút szintjén fogalmazódik meg. Szinte minden kékgalléros fiatal alapvetően a munkaalapú társadalomban gondolkodik, ebből, ehhez kapcsolódóan sokaknak alapvető fontosságú lenne a munka társadalmi és munkahelyi elismerésének jelentős javítása Magyarországon.

Ha most vasárnap parlamenti választások lennének Magyarországon, melyik párt listájára szavaznál? (N=500)

20. ábra

A szerzőkről

Sütő Anna (IDEA Intézet, Kutatási igazgató)

Molnár Péter (IDEA Intézet, vezető elemző)

Báldy Barbara (IDEA Intézet, vezető elemző)

Böcskei Balázs (IDEA Intézet, stratégiai igazgató, ELTE TK Politikatudományi Kutatóintézet)

Impresszum

Kiadó

Friedrich-Ebert-Stiftung
Fővám tér 2-3.
1056 Budapest

Kapcsolat

Molnár János
janos.molnar@fes.de

Fotó

Forrás: IDEA Intézet

A kiadványban megjelent vélemények nem feltétlenül egyeznek a Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. (FES) véleményével. A FES által kiadott média anyagainak kereskedelmi célú felhasználása a FES írásbeli hozzájárulása nélkül nem megengedett. A FES kiadványai nem használhatók fel választási kampány célokra.

2025. október
© Friedrich-Ebert-Stiftung

ISBN 978-615-6974-02-0

A Friedrich Ebert Stiftung további publikáció itt olvashatók:

➤ www.fes.de/publikationen

➤ <https://budapest.fes.de/publikationen.html>

